

kat a nyak körül viselték, az ujjak köré csavarták, vagy az ember szívébe írták be: „Mert ékes koszorú ez a fejedén és ékszer a nyakadon!” (Péld 1,9). „Kösd mindenkor a szívedre, hordozd a nyakadra fűzve!” (Péld 6, 21).

A kutatóknak az a véleménye, hogy egy olyan tárgy viselése, amelyre a Törvény szövegéből írtak fel, „tefillim” eredete a (tefillim=imaszíj-jak), amelyeket imádság közben a homlokra és a bal karra kötnek. A homlokra erősített imaszíjjon egy kis doboz van, amelyben négy bibliai hely található pergamenre írva: 2Móz 13, 1—10. 11—17; 5Móz 11, 13—22; 6, 4—10. Mielőtt a tefillim viselésének pontos formáját és előírásait megállapították volna, a „jel” és az „emlékeztető” viselésére szolgáló tárgyak a kézen és a fejen hasonlóak voltak az ásatáskor megtalált tekercs alakú ezüst fémtáblához.

Osszegezve az elmondottakat a következő megállapításokat tehetjük:

1. Ketef Hinnom egyike a leggazdagabb ásatási helyeknek Jeruzsálemben. A megtalált sziklasírokat eredetileg a judai királyság korszakának a végén, a J. e. 7. században vésték a sziklás talajba. Ketef Hinnom annak a kiterjedt nekropolisznak a részét képezi, amely Jeruzsálemet minden oldalról körülvette. Ez a temető nyugaton kiterjedt a Hinnom-völgy hosszában, a mai Jaffa-kapu irányában, le a völgy alsóbb részéig, közel a Kidron-völgygel való csatlakozásáig. Az ősi Jeruzsálem nyugati temetője most az északihoz csatlakozik a Damaszkusz-kapu körzetében, valamint a judai nemesi családok temetőjéhez Siloam-faluban. A nyugati temető megtalálása nagy fontosságú hozzájárulás volt Jeruzsálem területének a meghatározásához és annak megállapításához, hogy a város milyen irányban fejlődött a királyság végén. A Hinnom-völgyben és a Ketef Hinnomon levő sziklasírok azt igazolják, hogy a J. e. 8. századtól kezdve a város a nyugati dombra (ma Sion-hegye) is kiterjedt. A sírok elhelyezése mintegy külső határvonal, aminek alapján meghatározhatjuk a „nagy város” (Jer 22, 8) terjedelmét az első templom időszakának végén, nem sokkal a J. e. 586-ban bekövetkezett lerombolása előtt.

2. Az ásatás bebizonyította, hogy a sziklasírokat folyamatosan használták a babilonai hadsereg ostroma utáni, tehát J. e. 586 utáni időben is. Ez a felfedezés az első konkrét bizonyíték amellett, hogy Jeruzsálem folyamatosan lakott volt a babilonai uralom idején is. Mostanig az volt az általános feltételezés, hogy a várost teljesen lerombolták és a lakosai sem éltek túl a pusztítást. Mindenesetre valószínűtlennek látszik, hogy Jeruzsálemben temetkezés lehetett — amit pedig a sírok bizonyítanak —, ha nem voltak lakói. A sziklasírok, amint az megállapítást nyert, családi sírok voltak, és úgy látszik, hogy azok a családok folytatták itt halottaik eltemetését J. e. 586 után is, amelyeknek ősei készítették a sírokat az első templom időszakának végén.

Jeremiás próféta, aki szemtanúja volt Jeruzsálem elpusztításának, egy csoport férfiról beszél, akik Sikemből, Silonból és Samariából jöttek és útközben átmentek Micpán, hogy áldozatot mutassanak be a templomban (41, 8). Ez azt mutatja, hogy Jeruzsálemben nemcsak a túlélőknek egy csoportja maradt meg, hanem a templom romjai körül az istentisztelet is folytatódott, ahová a Judán kívüli távoli területekről is jöttek az emberek. A babilonai uralom idején Jeruzsálemnek volt mezőgazdasági hátországa is azokból „a szőlőművesekből és szántóvetők” (Jer 39, 10), akiket nem vittek fogságba, hanem Betlehem környékén és Benjámin te-

ületén maradtak. A Ketef Hinnom sziklasírhajai bizonyítékokat szolgáltatnak arra nézve, hogy Jeruzsálem lakott település volt a J. E. 6. század folyamán egészen a fogság utáni, illetőleg a perzsa korszakig. A babilóniai és a korai perzsa korból most felszínre került tárgyak egyedülállóak Jeruzsálemben.

Befejezésül elmondhatjuk, hogy a Ketef Hinnom dombján végzett ásatások lényegesen hozzájárultak Jeruzsálem története fontos fejezeteinek megvilágításához, és ezen keresztül a Bibliai világnak jobb megértéséhez.

SZABÓ SÁMUEL

KILLYÉNI ENDRE EMLÉKE

(1852—1923)

Brassóban nem volt s ma sincs unitárius temető. Az itt élt elődök egy része a kihantolt római katolikus, ill. a magyar evangélikus temetőbe kerültek örök nyugalomra. Legtöbbjük az egykor Kocsma, később Vasút-, jelenleg Karl Marx utcai református temetőben kaptak sírhelyet. A fejlődő város azonban erre a területre is igényt tart élő lakói számára; megkezdődött itt is a visszaszámlálás. Mielőtt azonban letelnék a törvényes türelmi idő, nézzünk körül ebben a szépen rendezett sírkertben.

A sokféle síremlék között egy díszes szürkésfehér márvány emlékköve bukkanunk, melynek felirata a következő: „Ötven évig nevelte szeretettel, megértéssel / és vidáman az ifjúságot, most itt pihen / KILLYÉNI KILLYÉNI ENDRE / áll. polgári isk. igazgató és szakfelügyelő / Élt 71 évet, megh. 1923 máj. 16.“

Mivel sírkövét annak idején az itteni Tanító Testület állíttatta, nem jegyezték fel az elhunyt érdemeit, amit a brassói unitárius egyházközség alapításával szerzett magának. Erről a Keresztény Magvető 1985-ös 1. számában már közöltünk megemlékezést, de talán nem lesz érdektelen, ha e nagy ember életútjával részletesebben foglalkozunk.

Killyéni Endre Sepsikilyénben született 1852. május 23-án. Apja Killyéni Ferenc, anyja Márk Ágnes; a helységnevi predikátumot régről örökölhették, mert már az 1602-es összeírásban „Kilin“ községben (a mai Kilyén) már három „Kilényi lófó“ is szerepelt. Jómódú gazdálkodók voltak, kik megengedhették, hogy jól tanuló, szerény, szelíd fiúkat előbb a szomszédos Sepsiszentgyörgyön, majd Székelykeresztúron, és végül Kolozsváron taníttassák. Itt az unitárius kollégiumban az 1871/72-es tanév végén dicséretesen megfelelt az érettségi feltételeknek, és egyetemi tanulmányok folytatására érettnak nyilvánították. Ezt követően az Unitárius Teológiai Intézet hallgatója lett, melyet 1875-ben végzett el és szerzett lelkészképesítést.

Mint középiskolás diák már nevelői állást vállalt, Veress József bányanagy két fia mellett. 1872—75 években pedig Ferencz József, akkor még kolozsvári lelkész fiait készítette fel sikerrel a gimnáziumi tárgyakból. Erről a későbbi püspök külön bizonyítványt adott, mely szerint a fiatal házitánító: „Bánásmódja szelíd és megnyerő, tanítási módszere világos, jelleme feddhetetlen.“ Teológus korában már rendszeren tanított német és magyar nyelvet az I—IV. elemi osztályokban. Az erről szerzett elismerő levél szerint „tapintatos bánásmódja, lelkiismeretes pontossága és sikeres tanítása által kiérdemelte az iskola és a szülők elismerését.“

Úgy tűnik, hogy eleve a nevelői pályára készült, mert már teológus korában a kolozsvári tudományegyetemen neveléstant hallgatott, minek eredményeként 1876-ban „felső népiskolai és polgári iskolai tanári“ oklevelet szerzett dicséretes eredménnyel. Ennek alapján kezdte meg ugyanazon évben Bánffyhunyadon a tanítást. Onnan jött el 1881-ben a brassói polgári fiú- és leányiskolához, melyekben földrajzot, történelmet, számtant, természetrajzot és német nyelvet tanított. Egyúttal megbízták egy itteni ipariskola szervezésével is. Itt kapcsolódott be a város fejlődésének szolgálatába. Abban az időben nemcsak a városfalak kezdtek már leomlani, hanem az egykor oly nagy eredményeket felmutatott, de idejétmúlt céhrendszer is bomlófélben volt. Ugyanakkor az 1873-ban idáig érkező vasúton tömegesen jött az ifjúság szakmát tanulni, elhelyezkedést keresni. A vidékről özönlő fiatalság azonban jórészt iskolázatlan, s csak apjától gazdaságot látott gyermekekből, ifjakból állott, kikből a jövő iparos társadalmát és városi polgárokat kellett nevelni.

Ebből az időből ismerjük Killyéni Endre kiváló, nyomtatásban megjelent tanulmányát: *Az iparos osztály fejlődése, kapcsolatban a nemzeti gazdaságtan elveivel*. Abban a szerző érdekes történelmi visszapillantást állított össze az ipar és annak művelői helyzetéről. Néhány mondatát idézzük: az ősember foglalkozása csaknem olyan mértékben volt ipar, mint a halászat, vadászat, vagy pásztorkodás [...], a szükség mesterévé tett mindenkit abban, amiben állandóan működött [...] A XIX. század nagy gondolkozási jutottak el odáig, hogy az addig ugyancsak lenézett, megvetett iparos osztályt szellemileg kell felemelni, hogy a más foglalkozású emberekkel egy színvonalon lehessenek. Ehhez pedig csak tanulás útján juthatnak azok.“

Killyéni Endre jövőbe néző és mindenben a jövőt építő életszemlélete is ezt fogta fel, és 1881-ben Brassóban beindított Ipariskolájában, melynek ő lett első igazgatója ennek a célnak elérésén fáradozott. Iskolájába első évben 76 tanuló volt, de 1884-ben már ez a szám 435-re emelkedett, kiket 13 tanár oktatott.

Jellemző, hogy annyira különböző felkészültséggel jöttek iskolájába a gyermekek, hogy egy előkészítő osztályban kellett őket némileg egy szintre emelni. Egy évig csak írni-olvasni, ézerig számolni és némi rajzismeretre oktatták a tanulókat.

A tulajdonképpeni I. osztályban így kezdhettek már olvasást, írást, némi nyelvtant és fogalmazást tanulni. Számtanból megismerték a négy alapműveletet, a végtelen számsort, tizedes törtekkel ismerkedtek, rajzot és mértant gyakoroltak. Minden tárgy igyekezett az életben való eligazodáshoz és egyben a mesterségben használható ismeretekhez elvezetni a gyermekeket. Ugyanakkor igyekeztek a társadalomban való boldoguláshoz is eligazítani.

Rövidesen mindenki kezdte elismerni az iskola hasznos és célravezető értékét. Igazgatója elismert személyiség lett. A tanítótestület már 1882-ben titkárává választotta. A Brassói Magyar Dalárda elnöki székébe emelte, választmányi tagja lett a helybeli Polgári Körnek.

Mindezen nevelői és kulturális munkája közben Killyéni egyházi téren is igen jelentős munkát végzett. Egykori levelezéséből tudjuk, hogy hallott valamit régi brassói unitárius gyülekezeetről, de idejövetelekor annak semmi nyomát nem találta. Egymaga kutatta fel az itteni iskolákba járó négy unitárius gyermeket és kezdte nekik tanítani a hittant, majd kereste meg azok szüleit és próbálta felkutatni azt az itt élő 352 unitáriust, akik már az 1880-as népszámláláskor magukat e hiten lévőknek vallották.

1985-ben a brassói unitárius egyházközség alapításáról, annak 100 éves fennállását ünnepeelve sok szó esett, s akkori közleményből külön lenyomat is készült *Történelmi sorok* címén. Ezért ez alkalommal annak ismertetésére nem kívánunk kitérni.

Mégis történelmet idézünk és Killyéni itteni küzdelmeit jellemezzük, ha rátérünk az akkor megalakított új egyházközség helyzetére. Az ünnepség és az alakulás örömeiben tett ígérek lassan múlóban voltak, az egyházközségnek nem volt mecénása, a hívek pedig megfélekedtek róla, hogy minden intézmény fenntartásához feltétlenül anyagi hozzájárulásra van szükség. Így Killyéni, mint az új leányegyházközség vezetője, kérdéssel fordult Boros György kolozsvári teológiai tanárhoz, hogyan lehetne Brassóban is valami állandó jellegű anyagi javadalomhoz jutni. Tudakozódására barátja az alábbi levéllel válaszolt:

„Kedves barátom!

Leveledre nem válaszolhaték postafordultával, mert az adatok nem állottak rendelkezésemre. Remélem, hogy így sem késtem el.

Kolozsvárt kepe megváltás van 1851 óta. Addig a gyakorlat az volt, hogy az egyháziak évenként rendre járták a hívek s begyűjtötték tőlük a pénzért, amely az illetők módja szerint váltakozott. A kepe megváltás oly formán történt, hogy a hívek az addig fizetett összegeknek megfelelő tőkét aláírták s az idemellékelt minta szerint kötelezték magokat annak fizetésére. Az így aláírt minimális összeg volt 10 ft. a maximális 1000 ft. Azonban legtöbbször 35—105. ft. közötti összegre kötelezték magokat. A tőke befizetés bármikor történhetett, de addig a kamatot pontosan kellett fizetni. Ma az átállók egyszermindenkorra legalább 25 frtot kötelesek fizetni.

Nézetem szerint Brassót, illetőleg a brassói viszonyokat sokkal jobban találná a személyszerint fizetendő évi kepe. Brassóban gondolatom szerint, az unitárius lakosság évenként hullámzik, azaz körülbelül 50 lélek jó s 50 elmegy. Én abból indulnék ki, hogy aki ott lakik, ha csak esztendőig és csak cseléd számban is, az arra az évre a brassói ekl. tagjának tekintendő, mert különben a cura pastoralist nem lehet kiterjeszteni rá, holott neki arra nagy szüksége lehet. Következésképp tehát azt tartanám legcélszerűbbnek, hogy szabjatok meg évi kepe és pedig a cselédszámba levőknek 20—30 kr.-t, [krajcár] a többieknek nagyobb összeget s azt az illetők befizetni köteleztessenek pontosan. A kötelezést már az maga után vonja, ha a presbiterium állapítja meg az összegeket, azonban hogy teljes hatályossága legyen, fel kell terjeszteni az E. K. Tanácsához ille-

tőleg a Főtanácshoz helybenhagyásra. Ha az utóbbi megoldás fogadtatnék el, akkor is fennhagynám azt, hogy akinek tetszik, a megfelelő tőkére kötelezze magát. Hátra van még a stola kérdése. Erre nézve a következő az eljárási mód: kiki azt fizet (itt Kolozsvárt) amit akar. Azonban Péterfi állítása szerint 30 kr[ajcár]nál kevesebbet senki sem ad. Azt gondolom, hogy sokkal jobb ezt is rendezni, éspedig tán a kepe skálája szerint oly formán, hogy a keresztelésért a legkisebb képét fizető tag fizessen tisztán a papnak, teszem 30 krt., a második 50-t a 3-ik 1—2 frtot, meg lévén engedve, hogy akinek tetszik többet is adjon, s fennlétén hagyva a papnak, hogy ingyen is végezhesse. Az esketésért a minimumot 1 frtra tenném, ha a papiháznál történik, 2 frtra, ha a saját háznál s így tovább. A temetésnél szintén legalább 50 krt fizetni kellene a legszegényebbnek is s így tovább. Azonban ha a paptól megkívánják a kikisérést, az út nagysága szerint kellene meghatározni az összegeket. Megjegyzendő, hogy az esketettek a papi nyugdíjba 50 krt tartoznak fizetni a törvény értelmében. Még kérdés az anyakönyvi kivonatok adása. Ezért egyenlő összeg lenne megállapítandó felteszem a keresztelésiért, halottiért 50 kr, az esketésiért 1 ft, természetesen a bélyeg illetéken kívül.

Azt hiszem, hogy a fennebbiekből körülbelöl annyit profitálhatsz, hogy a viszonyok szerint készíthess egy tervezetet.

En nagyon örvendek, hogy az ügyet a kezébe vetted, s mindnyájunk óhajtása, hogy rendeztétek sikerrel. Azt szeretném, hogy már a jövő évben rendes papunk legyen, illetőleg légy Brassóban.

Boldog ünnepeket kívánunk neked s kedves nődek. Isten veled.

Barátod Boros György“

A levél utolsó fejezete az E. K. Tanács óhaját fejezte ki. Ugyanis Kolozsvárt nagyon szerették volna, ha Killyéni tanári állását lelkeszi állásra váltaná át, s ez irányban már próbálták is a papi fizetés állami kiegészítését kicszközölni. Am ez nem sikerült, a helybeli kilátások pedig még nagyon kevés anyagi jövedelemmel kecsegtettek. Éppen a Killyéni által készített évi beszámoló tünteti fel, hogy a brassói unitárius leányegyházközség 102 adófizető tagja közül az első esztendőben (1885-ben) a megajánlott 106 frt. kepmegváltásból mindössze 68 forintot fizettek be. A Killyéni tanári, igazgatói és óraadói javadalmazása ennél jóval biztosabb megélhetési alapot nyújtott. Közben még az itt szervezett kereskedelmi iskolánál is elvállalta a történelem tanítását, s így maga is inkább megmaradt az egyházközség jegyzőjének, mely cím alatt kezében tarthatta az új alakulat vezetését, és egyben tanítgathatta, lelkesíthette, szoktathatta a vezetéshez az első gondnokot, idősebb Veress Györgyöt.

1890-ben nem várt meglepetés érte Killyénit és a kis egyházközséget. Valami jelentéktelen ügyből nézeteltérése támadt az akkori tanfelügyelővel, aki a neves pedagógust áthelyeztette az ország legtávolabbi városába, Fiumébe.

Killyéni ott is jelentős munkát végzett, mint az ottani középiskola igazgatója. Brassói mintára dalárdát szervezett és egyéb társadalmi munkákból is derekasan kivette részét. Am minden vágya az volt, hogy Brassóba visszakerülhessen. Erre 1897-ben alkalom került a Hosszúfaluban szervezett új ipariskolánál, ahová sikerült igazgatói kinevezést kapnia.

Killyéni Endre sokféle egyházi megbízatást vállalt. 1883—1910 között az Egyházi Főtanács tagja, 1885—1889 között egyházközségi jegyző volt

Brassóban. Ugyanitt 1909—1917 között mint főgondnok, 1917—1923 között mint a háromszéki egyházkör felügyelőgondnoka tevékenykedett.

Mivel visszatérése után, 1897—1920 között állandó lakhelye Hosszúfaluban volt, bár a brassói egyházközség főgondnoki tisztségét töltötte be, a közlekedési nehézségek miatt annak életében irányító szerepet nem végezhetett. Mégis annyira ismerte az itteni helyzetet, hogy 1910-ben az idekerült Veress György lelkész szolgálati mulasztásaira felhívta figyelmét az esperesnek és az E.K. Tanácsnak.

1900-ban tanítói munkásságában 25 éves jubileumára a közoktatásügyi miniszter elismerő levelet küldött neki. 1905-ben a Hétfalusi Tanítóegylet örökös tiszteletbeli elnökévé választotta. 1917-ben az Egyházi Főtanács fejezte ki köszönetét eredményes egyházi munkásságáért. 1920-ban igazgatói állásáról le kellett mondania és Sepsiszentgyörgyön a Mikó kollégiumban nyert óraadói állást. Ott is halt meg 1923. május 16-án, és Brassóban a református temetőben helyezték örök nyugalomra.

A bágyadt őszi délutáni napfény végigömlik Killyéni sírkövén. Mellette és körülte annyi ismerős név villan fel a síremlékeken. Annyi régi nagy brassói mesterember nevét őrzi ez és a többi temető. Sok száz közülök tanítványa volt az egykori nemes nevelőnek, vagy ott kapott útbaigazítást az általa beindított iskolában. Hány volt ezek közül már gyermek korában amolyan „földnélküli János“, aki a hazai népszaporulatból gyenge harisnyás gyermekként ki kellett vándoroljon, hogy itt Brassóban váljék iparos tanulóvá. Esténként járogatott el az ipariskolába, ahol tudást, emberséget, élni akarást, feltörekvést tanult. Azzal „szabadult fel“, lett segéd, tanult meg nyelveket, tökéletesítette ipari tudását, hogy majd önálló mesterként kamatoztassa sok helyen szerzett ismereteit. Ezekből lett az a sok száz nagyhírű mester, kik különösen a két világháború közti időben annyi remek kézműarut állítottak elő. Nem egynek a hirneve, megbecsülése még az országhatárokon is túlterjedt.

Mindezt azonban aligha érték volna el a Killyéni Endre úttörő, jövőt egyengető nagy jelentőségű iskolája nélkül. És talán még sokáig nem létesülhetett volna Brassóban unitárius egyházközség, ha ő 1885-ben olyan nagy lelkesedéssel nem látott volna hozzá annak megalapításához.

Killyéni Endre családi életére sírkövén találunk némi utalást. A felirat szerint mellette nyugszik neje, született Binetz Lilla, ki 62 évet élt, meghalt 1916. aug. 2-án. Ugyancsak ott van feljegyezve korán elhunyt két kisgyermekük, Róza és Endre neve is. Két más lányukat szintén a nevelői pályára irányították, mindkettő tanítónői oklevelet szerzett és a brassói unitárius egyházközségben végzett jelentős munkát.

Különösen Etelka leányuk, Preiszner Péterné folytatta az otthonról hozott nagy lelkesedéssel az egyházépítő munkát. Korán özvegységre jutott és szerény nyugdíjából és kézimunkáinak értékesítéséből élve három gyermeket nevelt fel, iskoláztatott és indított el az életbe. Emellett 1920-ban elvállalta az Unitárius Nőszövetség elnöki tisztségét és fáradhatatlan munkát fejtett ki abban, és hathatósan segítette az egyházközséget a templomalap összegyűjtésében.

Etelka síremlékét nem sikerült megmenteni. Édesapja díszes sírköve azonban még áll, s ha unokái nem fogják idejekorán biztonságos helyre vinni, akkor az itteni unitárius egyházközség vezetőségének kell legyen gondja rá, hogy az eklézsia megteremtőjének és első vezetőjének köbe vésett emlékét megőrizze.

Dr. ERDŐ JÁNOS

(közlő)

CSÍKSZENTKIRÁLYI BORS MIHÁLY VÉGRENDELETE

Bors Mihály az unitárius egyház kiemelkedő egyénisége és nagy jólétője. Aranyosszéken, Szinden született 1886. október 17-én. Apja Bors Albert földbirtokos, anyja Fekete Ilka. Két testvére volt, Ilona, aki 1882-ben és Albert, aki 1884-ben született.

Az elemi osztályokat szülőfaluja unitárius iskolájában, a középiskola I—VI. osztályát a kolozsvári unitárius kollégiumban végezte az 1896—1902. években¹. Tanárai közül Benczédi Gergelyről emlékezett mindig nagy tisztelettel és szeretettel. Tanulmányait a kolozsvári Mezőgazdasági Akadémián folytatta 1902—1906. években, és szerzett mezőgazdasági oklevelet.

Apja halála után, aki 84 éves korában 1905. július 2-án hunyt el, Szinden a családi birtokon gazdálkodott. Az 1920-as évektől a mezőgazdaság mellett kertészet, ipar és kereskedelem terén tevékenykedett, hírnevet és anyagi jólétet szerezve magának.

1927-ben családot alapított, feleségül véve Sándor Margitot Maroscsapóról. Házassága gyermektelen és boldogtalan volt, mivel feleségében nem találta meg az igazi hitvestársat.

Ismert és népszerű volt nemcsak lakóhelyén, hanem az egész Aranyosszéken. Népe és egyháza ügyét úgy szolgálta, hogy másnak ne ártson. Szind kenyeradója és patrónusa volt nemzeti és felekezeti különbség nélkül. Egyetlen nyomtatásban is megjelent írott emlékében így írt szülőfalujáról: „Ezt a helyet, ahol én élek, nézzétek olyan szeretettel, mint aminővel én nézem, mert Szinden egy mag, a megértés magva van elvetve, s az az óhajom, hogy ez hatalmas terebélyes fává nőjön, hogy árnyékában heverésszen a régebben egymást meg nem értő két testvér“² [ti. román és magyar].

Pihenni nem tudó, lázas gazdasági tevékenysége mellett részt vett a közéletben is. 1920-tól tagja volt az Egyházi Főtanácsnak³, 1922-től haláláig az aranyos-tordai egyházkör felügyelőgondnoki tisztségét töltötte be⁴. Tagja volt és vezető tisztséget töltött be több társadalmi és művelődési egyesületben.

1937. január 8-án, életének 50. évében hunyt el tragikus módon — önkézevel vetve véget életének. A szindi unitárius temetőben helyezték örök nyugalomra január 11-én. A temetési szertartást dr. Boros György püspök és Lőrinczy Dénes tordai lelkész végezték.

Minden jóért, nemesért és szépért lelkesedő, fáradhatatlan alkotó egyéniségét kortársa és ismerője, dr. Varga Béla teológiai tanár, egyházi főjegyző így jellemzi: „Érdekes és nem mindennapi egyéniség. A nagy megindulások, nagy akarások és elgondolások embere volt. Ötletek villantak meg agyában, melyek több ízben maradandó alkotásokban öltöttek látható formát. Amikor beszélgetett vele az ember, legalább reám mindig azt a benyomást tette, mintha kérdések és problémák izgatnák,